

ПОСОЛЬСТВО АВАРИВ ДО КОНСТАНТИНОПОЛЯ 565 РОКУ

Володимир Лагодич

AVAR EMBASSY TO CONSTANTINOPLE IN 565

Volodymyr Lahodych

Relevance. *The study of Avar embassy to Constantinople in 565 is essential for understanding the mechanisms of Late Antiquity diplomacy, particularly the policy of subsidies toward nomadic peoples. This event marked a pivotal moment in the transition from the relatively tolerant foreign policy of Justinian I (527–565) to the more assertive approach of Justin II (565–578), which significantly influenced the subsequent development of Avar-Roman relations and the balance of power along Danube frontier of the Empire. The topic remains relevant due to the lack of dedicated scholarly works focused specifically on this embassy, despite its importance for the history of Avar expansion in Europe.*

Aim of the research is to reconstruct the course, content, and consequences of Avar embassy to Emperor Justin II in November – December 565, as well as to determine its place within the broader context of Avar-Byzantine diplomacy in the second half of 6th and early 7th centuries.

Methods. *The study is based on a critical analysis of contemporary narrative sources, primarily fragments from the «History» of Menander the Guardsman and «Ecclesiastical History» by John of Ephesus. Additional evidence is drawn from the works of Corippus, Paul the Deacon, Theophanes the Confessor, and preamble to Novel No. 148 of Justin II. The methodology includes source criticism, comparative analysis of testimonies from different authors, and historical reconstruction of events, taking into account the diplomatic protocol and political context of the era.*

Results. *It has been established that the embassy arrived in Constantinople shortly after the death of Justinian I (14 November 565), most likely in late November or early December. The Avar envoys demanded the continuation of subsidies and territorial concessions, referring to the treaty of 557–558 and issuing veiled threats to the emperor. Justin II firmly refused the subsidies and gifts, accusing the Avars of breaching prior obligations and signalling a new policy of rejecting systematic payments to barbarians. The envoys were dismissed without the customary gifts, marking a definitive rupture in diplomatic relations for the immediate years ahead.*

Conclusions. *Embassy of 565 illustrates the inherent instability of diplomacy between the Avars and the Roman Empire, rooted in the duplicitous nature of nomadic policy. Justin's refusal was justified in light of the Avars' earlier violations of the treaty and Empire's financial difficulties. This event shaped the subsequent aggressive stance of Avars toward Empire and served as one of the factors leading to the war between the two sides in 568–570. The findings of the study underscore the need for further examination of individual diplomatic missions as indicators of broader shifts in Constantinople's foreign policy during the mid-to-late 6th century.*

Keywords: *Roman/Byzantine Empire, diplomacy, Avars, nomads, Justin II.*

Переселення аварів до Верхнього Подунав'я наприкінці 50-х років VI ст. викликало перестановку сил на політичній арені регіону. До цього часу окреслений ареал із заходу на схід займали протодержави лангобардів та гепідів (межіріччя річок Сава та Дунай), і далі на схід, в напрямку провінції Скіфія Геммімонт розміщувались конгломерати антів та склавинів. Попри формальний примат Константинополя над більшістю із них (за винятком склавинів), ці спільноти перебували у стані перманентних бойових дій, а починаючи з середини 40-х років VI ст., здійснювали набіги на терени Іллірійської префектури Імперії. Як наслідок, імператор Юстиніан I був зацікавлений у міграції до Подунав'я нової політичної сили, що було підтверджено у ході місії аварського нобіля Кандіха (грец. Κανδῖχ), спрямованої до Константинополя близько 557 або 558 рр. (Menander 1985, p. 48–49)

Курс, обраний Юстиніаном стосовно аварів був прикладом т. зв. «дипломатії субсидій», що визначалась збереженням варварами суб'єктності, при наданні Імперією грошових та територіальних надходжень в обмін на боротьбу «бенефіціара» із супротивниками Константинополя. Зокрема, у стосунку до аварів, передбачалось надання матеріальних субсидій та символічних подарунків посланцям на щорічній основі, а також територій колишньої провінції Паннонія II (іл. 1). Однак, з огляду на особливості розвитку кочових орд (боротьба за пасовища серед родів знаті, превалююче число воїнів порівняно із седентарними суспільствами, відсутність верховного правителя), починаючи із 561 р. авари почали здійснювати набіги на союзних Імперії антів та вбили їх посланця Мезаміра (грец. Μεζαμπος) (Menander 1985, р. 50–51). Приблизно з цього ж часу в середовищі знаті кочовиків формувался задум розгорнути війну проти Імперії. Територіальні претензії аварів озвучувались їх посланцями щороку, при спрямуванні місій до Великого палацу після подій 557–558 рр.

Незважаючи на усвідомленість автократора у планах номадів, Юстиніан продовжував приймати аварських посланців. Винятком із цього контексту стало публічне приниження учасників посольства 561 або 562 рр., що проявилось у порушенні їх нейтрального статусу у ході зворотної переправи через Дунай шляхом вимоги надати свою зброю, а також їх затримки у стані римлян, усупереч вимогам кагана аварів Баяна (562–602) (Menander 1985, р. 52–53).

Зі смертю Юстиніана 14 листопада 565 р., серед угруповань військової та цивільної знаті Імперії почалось суперництво за переділ влади (Stein 1919, s. 1–3). Йому сприяли відсутність принципів легітимного престолонаслідування та волюнтаризм імператора, що проявився в ігноруванні ним потреби призначення спадкоємця. Переможцем із неї вийшов один із двоюрідних племінників автократора, виходець із Фракії Флавій Юстин (іл. 2), відомий сучасникам як Юстин Молодший (лат. *Iustinus Iunior*, грец. Ἰουστινὸς ὁ νεώτερος), названий по аналогії з імператором Юстином I (518–527), що мав прізвисько Старший (лат. *Senior*, грец. ὁ Πρεσβύτερος).

До зішестя на престол, Флавій Юстин, подібно іншим представникам династії Юстина Старшого, завдяки енергійності зумів просунутись по *cursus honorum*. Однак, на відміну від біль-

Іл. 1.
Адміністративний поділ префектури Іллірик (північна та центральна частини) станом на другу половину 60-х років VI ст. Залівкою позначені терени Паннонії II, штрихуванням – орієнтовні межі провінцій. Джерело зображення: *The Novels of Justinian* 2018, р. 153.

Іл. 2. Імператор Юстин II (565–578), зображений на аверсі соліда. Монетний двір Константинополя, бл. 572 р. Легенда на аверсі: «D[omi]N[us] IVSTINVS P[ater] P[at]riae] AVG[ustus] [лат. «Володар Юстин, Батько Батьківщини, Август»]». Легенда на реверсі: «VICTORIA AVGCCSS [лат. «Перемога чотирьох августів», нижче – «CON[stantinopolis] OB[RYZA] [лат. «Константинополь. Чисте золото»]». Переклад легенди та датування наше, джерело зображення: www.coinarchives.com.

шості своїх родичів, до інтронізації у 565 р. Юстин перебував винятково на цивільній службі та не мав прямого стосунку до військової справи. Починаючи із 552 р. майбутній імператор обіймав чин консула, а з 553 р. носив титул куропалата (лат. *cura palatii*, грец. *κουροπαλάτης* (Вуру 1911, р. 33–35)), представляючи Юстиніана на урочистих церемоніях за його відсутності. У «Хронографії» Феофана Сповідника збереглися компілятивні повідомлення щодо супроводу Юстином варварів через Дунай у 559 р. (Theophanes 1997, р. 342) Свідченням усвідомленості куропалата у внутрішньополітичних реаліях Імперії був епізод з придушенням виступу партій Цирку у квітні 561 р. (Theophanes 1997, р. 350–351)

Із приходом до влади нового автократора, передання терен Паннонії II для аварів вкотре набуло актуальності. Ревізії відносин між сторонами вимагав дипломатичний формуляр епохи, оскільки домовленість, укладена з Юстиніаном, носила характер контракту, укладеного поміж обидвома правителями до часу смерті одного з них.

Переходячи до висвітлення ходу посольства, вважаємо необхідним коротко обумовити історіографію та джерела з теми. Розвиток дипломатії аварів та Константинополя у другій половині VI ст. був предметом доробку О. Авенаріуса (Avenarius 1974, s. 37–56; 85–99; 101–108), О. Жданович (Жданович 2021, с. 237–313), Г. Кардараса (Kardaras 2018, р. 20–68) та В. Поля (Pohl 2018, р. 47–195). Факт посольства аварів 565 р. побіжно згадувався й нами (Лагодич 2022, с. 109). Особливості правління Юстина II розглядалися Е. Штайном (Stein 1919, s. 1–56), Е. Кемероном (Cameron 1976, р. 51–67) та Л. Паттерсоном (Patterson 2021, р. 267–281). Незважаючи на це, самостійних оглядів місії аварів до Юстина за 565 р. не було здійснено.

Відтворення ходу посольства 565 р. до Юстина II можливе насамперед завдяки *magnum opus* сучасника подій другої половини VI ст. – «Історії» Менандра Протектора. Доробок автора був темою скрупульозних оглядів, зокрема Б. Болдвіна (Baldwin 1976), К. Крумбахера (Krumbacher 1897, s. 243–244), Р. Блоклі (Menander 1985, р. 1–30), та О. Жданович (Жданович 2021, с. 51–88). Залишається виокремити деякі особливості стилістики та життєпису автора.

Однозначно можна стверджувати, що Менандр походив із Константинополя, здобув фах юриста, проте не практикувався на цій стежі (Menander 1985, р. 40–41). Початку літературної творчості Менандра, який, судячи по прізвиську (грец. Проті́ктωρ – чин у структурі гвардійського підрозділу ескубіторів), служив у війську Імперії, сприяв патронат з боку імператора Маврикія (582–602) (Menander 1985, р. 40–41). Цією обставиною обумовлене позитивне відношення історика до представників правлячої династії. Попри те, що твір Менандра дійшов до нас фрагментарно (крайні у часі повідомлення датовані 581 або 582 рр.), ця обставина не вплинула на відображення ним перебігу місії аварів 565 р., описаної винятково в уривку № 8 (Menander 1985, р. 92–97), який дійшов до нас. Певний інтерес для розвідки представляє також матеріал уривку № 5, присвяченого місіям аварів до Юстиніана у 557–558 рр. та 561–562 рр. (Menander 1985, р. 48–53).

Посольству аварів до Юстина присвячений також розділ № 24 VI книги «Церковної історії» клірика та місіонера VI ст. Іоанна Ефеського (John of Ephesus 1860, р. 428–431). Попри фор-

мальну приналежність до іншого напрямку історіографії, доробок Іоанна доцільно розглядати у більшій мірі як твір, присвячений «світським», політичним реаліям. Стильовою особливістю наративів Менандра та Іоанна є введення у зміст повідомлень щодо перемовин 565 р. діалогів між Юстином та аварськими посланцями. Імовірно, це було літературним тропом, покликаним захопити читача й створити т. зв. «ефект присутності». Поряд із цим, фактологічна наповненість обох творів є очевидною.

Повідомлення інших залучених джерел є доповнюючими відносно наративів Менандра та Іоанна. Їх матеріал у основі своїй допомагає створити цілісну картину аваро-римської дипломатії 60-х років VI ст. Виокремлення з їх числа становлять матеріали «Історії лангобардів» Павла Диякона (Paul the Deacon 1907, р. 49–52; 62–64) та преамбула новели № 148 (The Novels of Justinian 2018, р. 957–960), датованої першим роком правління Юстина II. Не можемо також оминати увагою матеріал III книги панегіричної поеми Коріппа Африкана Граматика «Похвала Юстину Молодшому», укладеної не пізніше 568 р. (Corippi 1581, р. 40–52). Її матеріал повністю присвячений недатованому посольству аварів до імператора. Однак, наведення автором змісту звернення посланці вкочовиків, а саме – прохання надати землю із завуальованими погрозами, дозволяє асоціювати літературний опис Коріппа конкретно з подіями 565 р. Однак, при ігноруванні поетичної складової твору, його зміст аналогічний із уривком «Історії» № 8.

Слідуючи наративу Іоанна Ефеського, «через декілька днів» (John of Ephesus 1860, р. 429) після 14 листопада 565 р., до Великого палацу в Константинополі прибула місія аварських посланців. Очевидно, при визначенні дати посольства матеріалом Іоанна послуговувався Е. Штайн, який вказав (не навівши при цьому аргументів на користь свого твердження), що авари прибули до Константинополя близько 20 листопада 565 р. (Stein 1919, s. 4). Мотивація Баяна у спорядженні посольства до Юстина полягала у «бажанні випробувати імператора та з'ясувати, чи не вдасться і надалі отримувати дари [символічні подарунки, що представляли собою предмети розкоші на зразок столового приладдя, інкрустованих золотими нитками мотузок]» (Menander 1985, р. 92–93). Поряд із цим, посланцям було вказано дізнатись щодо перспектив поновлення союзу, укладеного ще з Юстиніаном. Імовірно, розрахунок кагана при спорядженні місії полягав у бажанні схилити імператора до виконання зобов'язань попередника. Основним аргументом посланців мало стати формальне декларування своїх зобов'язань як союзника.

Повідомлення щодо маршруту, який здолало посольство до Константинополя, відсутні. На основі матеріалу уривку № 5 «Історії» Менандра можна припускати, що авари оминули переправи через Дунай у провінції Мезія, як це було у ході посольства 561 р. (Menander 1985, р. 52–53) Учасники місії до Юстина згадані Менандром та Іоанном винятково під загальними відповідниками у множині, на кшталт «авари хотіли представитись імператору»; «вони стали погрожувати йому [автократору]» (Menander 1985, р. 92–93; John of Ephesus 1860, р. 429), без виокремлення імен посланців. Співставивши ці дані з матеріалом уривку «Історії», який описує посольство 557–558 рр., припускаємо, що серед учасників місії міг бути Кандіх, який мав успішний досвід переговорів з римлянами (Menander 1985, р. 48–49). Поряд із тим, Менандр в уривку № 8 повідомив, що посланці від кочовиків звертались до автократора «через перекладачів» (грец. δι' ἐρμηνέως εἶπον) (Menander 1985, р. 92–93), імен яких також не наведено. Можливу особу одного з перекладачів звернення аварів на грецьку розкриває уривок «Історії» № 5. Серед усього, в ньому згадується чиновник у ранзі спатарія (грец. σπαθάριος (Bury, 1911, р. 112–113)) Валентин, який «був спрямований до аварів з дарунками у якості посланця» ще Юстиніаном (Menander 1985, р. 50–51). На користь цього твердження вказує той факт, що спатарія Валентина згадує сучасник у якості посла до тюрків вже за 576 р. (Menander 1985, р. 170–179) З цього слідує, що в проміжку від кінця 50-х років VI ст. до 576 р., спатарій повернувся до столиці.

Визначивши деяких можливих учасників місії до Юстина, не можемо оминати аспект числа учасників посольства. Конкретної інформації щодо чисельності місії 565 р. не подає ні Менандр, ні Іоанн. Очевидно, сучасники оминули детальну характеристику складу посольства до автократора, оскільки воно було типовим для епохи. У другій половині VI ст. було характерним спрямовувати місії числом у кількадесят осіб. У деяких випадках, зокрема при укладенні «П'ятидесятирічного миру» з Ераншахром у 562 р., число учасників посольств з обох сторін, імовірно, було більшим (Menander 1985, р. 54–87). Серед них були власне уповноважені для перемовин, перекладачі, провідники та воїни.

Наратив Менандра та Іоанна Ефеського зводиться до опису аудієнції аварських посланців у Юстина. Структурно, повідомлення обох авторів можна розділити на звернення аварів до автократора та відповіді останнього послам. За матеріалом «Історії», після представлення автократору, кочові нобілі виголосили промову, зміст якої можна звести до: 1) наголошення

на затребуваності дотримання сприятливого курсу до аварів, започаткованого Юстиніаном; 2) вказівки на мілітарну потугу номадів та дотриманні ними постулатів договору 557–558 рр.; 3) нагадування про моральний обов'язок автократора надати посланцям «те, що належить [аварам] за звичаєм [= дипломатичні подарунки та, ймовірно, терени Паннонії II]» (Menander 1985, р. 92–93) та пропозиції покращити умови співіснування Імперії та орди; 4) завуальованої погрози – «ми дарували [Державі римлян] те, що не нападали на її володіння, хоча й мали таку можливість» (Menander 1985, р. 94–95). Матеріал Іоанна дещо бідніший у цьому плані. Звернення аварських посланців зводиться до формули «дати [їм] те, що давав покійний [Юстиніан]» (John of Ephesus 1860, р. 429). За хроністом, після відмови Юстина, кочовики почали погрожувати йому. Зауважимо, що при відтворенні звернення аварів до імператора, схильні віддати перевагу матеріалу «Історії». Прямі погрози державцю в його резиденції, найімовірніше, завершилися б убивством послів. Збереження офіційного формуляру при перемовинах підтверджує і Коріпп (Corippi 1581, р. 42–51).

Поряд із цим, навіть прихована форма залякувань потягла закономірну реакцію з боку автократора. Наратив Менандра та Іоанна, який висвітлює відповідь імператора аварам, зводиться до різкої відмови на вимоги послів та наказу вигнати їх. Промова Юстина, за Менандром, носила патріотичний характер. Її зміст можна звести до: 1) звинувачення посланців у «надмірній гордості» (Menander 1985, р. 94–95); 2) вказівки того, що імператор «ніколи не потребуватиме союзу [з аварамі]», а кочовики отримуватимуть субсидії винятково за «[можливу] службу [Імперії], а не в якості данини [= на системній основі]» (Menander 1985, р. 94–95); 3) вказівки аварам рушати з Константинополя, «маючи для себе вигодою те, що залишились живими та зі страхом, замість римських грошей» (Menander 1985, р. 94–95).

Різниця між повідомленнями Менандра та Іоанна у цьому контексті полягає винятково у різкості висловлювань автократора. Так, слідуючи матеріалу «Церковної історії», Юстин також відмовив аварам на висунуті вимоги. Після того, коли посланці вступили з імператором у перепалку, Юстин нібито назвав аварів «мертвими псами», та пригрозив їм смертю (John of Ephesus 1860, р. 429). Однак, згодом автократор обмежився ув'язненням послів терміном у півроку, після чого відпустив їх. Уцілому, ми схильні піддати сумніву автентичність матеріалу Іоанна Ефеського. Навряд погрози автократора послам відповідали дійсності та церемоніалу епохи. Поряд із цим, до Феофана Сповідника не дійшли свідчення щодо непомірної емоційності Юстина, коли той обіймав титул куропалата. Видається імовірним, що Іоанн міг «вкласти» лайку у вуста імператора внаслідок неоднозначної політики Юстина стосовно міафізитів (Cameron 1976, р. 51–67), інтереси яких у столиці представляв хроніст (Karydis 2016, р. 97–128). З іншого боку, якщо зрив автократора на послів справді мав місце, то поведінку його в листопаді-грудні 565 р. можна розглядати ознакою перевтоми психіки. Як відомо, остаточно це проявилось у частковій втраті Юстином дієздатності після поразки римлян від персів під стінами Дари у 573 р. (Stein 1919, s. 47)

Відповідь автократора аварським посланцям була доказом безперспективності налагодження контактів між сторонами у найближчий час. На перший погляд, при аналізі джерел можна дійти до висновку, що відмова Юстина кочовикам була хаотичною, а її зміст був продиктований недоцільним тоном послів. Поряд із цим, Менандр та Іоанн повідомляють щодо невиконання аварамі зобов'язань як союзників по договору 557–558 рр. ще до місії 565 р. Матеріал уривків «Історії» № 5 та 8 робить наголос на дуалістичному характері дипломатії аварів щодо Імперії – «[кочовики] одне говорять, а інше думають»; «[номади] бажали обернути легковажність римлян вигодою для себе» (Menander 1985, р. 52–53; 92–93).

У таких обставинах, рішення Юстина припинити субсидії аварам видається обґрунтованим. Ілюстрацією незатребуваності виплат нестабільному союзнику є також преамбула новели № 148. Серед усього, у ній наголошується, що Юстин по зішесті на престол «виявив, що казна [Імперії] обтяжена численним боргами та на шляху до скрути, [...] а військо слідує до краху» (The Novels of Justinian 2018, р. 957–958). Та навряд кошти, зекономлені унаслідок касації виплат варварам, суттєво покращили б економічне становище Константинополя чи дозволили би реформувати *magisterium militum per Thracias* та *-per Illiricum*. Очевидно, що до інтронізації Юстин був ознайомлений із *modus operandi* аварів щодо Імперії – прихованої підготовки до бойових дій та виторгу якомога більших субсидій з боку Константинополя до їх початку. Листування Юстиніана та полководця Юстина за 561–562 рр. з цієї теми (Menander 1985, р. 52–53) навряд би пройшло поза увагою куропалата.

Після відмови автократора та повернення послів, Баян не спішив розгортати вторгнення на терени Іллірійської префектури. Ця обставина дозволяє припускати, що Юстин здійснив

певні оборонні приготування у корпусах, розміщених на Балканських провінціях. Дотичними свідченнями цього є наратив новели № 148, де згадується проведення «необхідних війську реформ» (The Novels of Justinian 2018, p. 958), а також факт оперативної передислокації *numeroi* з числа угруповань Фракії або Іллірику до Сирмія (суч. Сремська Митровица, Сербія) у 568 р., після ліквідації Держави гепідів (Paul the Deacon 1907, p. 51). Назагал, у зовнішньополітичному плані, курс нового автократора відрізнявся від «любви до спокою» (Menander 1985, p. 48–49) немолодого Юстиніана. Ця тенденція проявилась також у підтримці вірменських нахарарів у 571–572 рр. (Patterson 2021, p. 267–271; Menander 1985, p. 150–155) та початку чергового конфлікту з Ераншахром у 572 р. (Stein 1919, s. 38–56; Theophanes 1997, p. 361–362).

Поряд із тим, розрив контактів між аварами та Імперією унаслідок місії листопада – грудня 565 р. поглибив орієнтацію Баяна на пошуки сусідів, зацікавлених у ослабленні Імперії. Як наслідок, у 567 р. авари уклали договір із королем Австразії Сигібертом (561–575). У межах цієї розвідки уникнемо характеристик франко-аварської домовленості, що було зроблено нами раніше (Лагодич 2023, с. 264–266). Констатуємо, що у Менандра цей контракт носить характер військового союзу, а конкретно – «забезпечення припасами аварів, аби ті відновили свою [військову] потугу» (Menander 1985, p. 126–129). Роком пізніше авари прийняли принаймні два посольства від короля лангобардів Альбоїна (566–572/573). Результатом переговорів між Альбоїном та Баяном стало укладення військового союзу, спрямованого проти «Юстина, найжорстокішого ворога аварів та клятвовідступника» (Menander 1985, p. 128–129). Реконструкція постулатів договору між лангобардами та аварами дозволяє стверджувати, що в основі своєї, договір 568 р. передбачав проведення спільних бойових дій кочовиками та лангобардами проти гепідів, що були союзниками Імперії, а також декларування претензій аварів на терени Паннонії II (Лагодич 2024, с. 7–12; Menander 1985, p. 128–131). Зайняття кочовиками цих територій, укупі зі спротивом цьому Юстина, виступили причинами до війни аварів та римлян 568–570 рр. (Kardaras 2018, p. 29–42; Pohl 2018, p. 69–78; 83–88)

Підсумовуючи, зазначимо, що хід посольства аварів 565 р. висвітлений у джерелах фрагментарно. Видається, що причиною цього міг виступити його типовий характер відносно схожих посольств варварів, які системно прямували до Великого палацу. Це ж стосується вимог послів щодо надання автократором дипломатичних подарунків, що здійснювалось ще Юстиніаном. Як наслідок, Менандр Протектор та Іоанн Ефеський звернули увагу винятково на дуалістичний характер дипломатії аварів та завуальовані погрози, озвучені кочовиками Юстину II.

Посольство аварів до Константинополя у листопаді-грудні 565 р. слугувало ілюстрацією нестабільності, яка лежала в основі дипломатії номадів та римлян. Як наслідок, місія завершилась провалом. Юстин не тільки відмовив їм у продовженні союзу, а й не надав символічних подарунків, що було частиною дипломатичного формуляру епохи. Однак, при цьому відкидаємо, що за Юстином лежить особиста провина за розрив контактів з номадами. Ініціатива у відході від умов контракту 557–558 рр. належала саме нобілітету кочовиків. Незважаючи на це, каган аварів Баян вбачав необхідним зберегти декларативний характер аваро-римського договору на якомога довший термін.

У будь-якому разі, місія 565 р. визначила характер аваро-римської дипломатії до 581 р. Назагал, для неї притаманна нестабільність відносин та короткотривалі збройні протистояння. Приводом до них були претензії аварів на територію Паннонії II, обіцяної кочовикам за договором з Юстиніаном та відповідно до союзу з Альбоїном 568 р. Незважаючи на це, після відходу римлян із Сирмія, Баян не припинив експансії на Балканські володіння Імперії.

Список джерел та літератури References

- AVENARIUS, A., 1974, Die Awaren in Europa [The Avars in Europe]. Bratislava, Verlag der Slowakischen Akademie der Wissenschaften: 1974. [In German].
- BALDWIN, B., 1978, Menander Protector, *Dumbarton Oaks Papers*, 32, 99+101–125.
- BURY, J., 1911, The imperial administrative system in the Ninth Century, with a revised text of Kletorologion of Philotheos. London: Oxford University Press.
- CAMERON, A., 1976, The early religious policies of Justin II, *Studies in Church History*, 13: The Orthodox Churches and the West, 51–67.
- Corippi Africani Gramatici, 1581, De Laudibus Justini Avgusti Minoris, Heroico Carmine, Libri IV, Antwerpiae. [In Latin].

- History of the Langobards by Paul the Deacon, 1906, Translated by Foulke W. Philadelphia.
- KARDAGAS G., 2018, Byzantium and the Avars, 6th–9th Century A.D. Political, Diplomatic and Cultural Relations. Leiden-Boston: Brill: 2018.
- KARYDIS, N., 2016, The Evolution of the Church of St. John at Ephesos during the Early Byzantine Period, Jahreshefte des Österreichischen Archäologischen Institutes in Wien, 84, 97–128.
- KRUMBACHER, K., 1897, Geschichte der byzantinischen Litteratur von Justinian bis zum Ende des oströmischen Reiches (527–1453) [History of Byzantine literature from Justinian to the end of the Eastern Roman Empire (527–1453)]. Nördlingen: C. H. Beck'sche Verlagsbuchhandlung. [In German].
- PATTERSON, L., 2021, Justin II and the Armenian Revolt of 572, HiMA : revue internationale d'Histoire Militaire Ancienne, 10, 265–287.
- POHL, W., 2018, The Avars. A Steppe Empire in Central Europe, 567–822. Itacha and London: Cornell University Press.
- STEIN, E., 1919, Studien zur Geschichte des byzantinischen Reiches vornehmlich unter den Kaisern Justinus II u. Tiberius Constantinus [Studies on the history of the Byzantine Empire, especially under the emperors Justin II and Tiberius Constantine]. Stuttgart: J. B. Metzlersche Verlagsbuchhandlung. [In German].
- The Chronicle of Theophanes Confessor. Byzantine and Near Eastern History, A. D. 284–813, 1997, Translated with Introduction and Commentary by Mango C., Scott R., Greatex G., Oxford.
- The History of Menander the Guardsman, 1985, Introduction essay, text, translation and historical notes Blockley R., Liverpool.
- The Novels of Justinian, 2018, A complete annotated English translation by Miller D., Sarris P. Cambridge.
- The Third Part of the Ecclesiastical History of John Bishop of Ephesus, 1860, Translated by Smith R., Oxford.
- ЖДАНОВИЧ, О., 2021, Візантійська імперія і варварський світ у Менандра Протектора. Дисертація на здобуття ступеня доктора історичних наук [The Byzantine Empire and the barbarians the work of Menander Protector. Doctoral dissertation. Taras Shevchenko National University of Kyiv]. [In Ukrainian].
- ЛАГОДИЧ, В., 2022, «Корисно тобі буде нас прийняти до своїх союзників»: до питання аваро-візантійських дипломатичних відносин у 557–565 рр. [«It will be useful for you to accept us as your allies»: on the question of Avar-Byzantine diplomatic relations in 557–565.], Записки історичного факультету ОНУ, 33, 97–114. [In Ukrainian]
- ЛАГОДИЧ, В., 2023, «Підкупив тих, кого не зміг подолати в бою»: війна з аварами короля Австразії Сигіберта I [«He bribed those whom he could not defeat in battle»: the war of the Austrasian king Sigebert I against the Avars], Військово-науковий вісник, 40, 258–273. [In Ukrainian]
- ЛАГОДИЧ, В., 2024, Обставини укладення та положення договору 568 р. поміж лангобардами та аварами [The circumstances of the conclusion and the provisions of the treaty of 568 between the Lombards and the Avars], Етнічна історія народів Європи, 72, 7–12. [In Ukrainian]

Посольство аварів до Константинополя 565 року

Актуальність. Дослідження посольства аварів до Константинополя 565 р. є важливим для розуміння механізмів пізньоантичної дипломатії, зокрема політики субсидій щодо кочових народів. Ця подія стала ключовим моментом переходу від відносно толерантного курсу Юстиніана I (527–565) до жорсткішої зовнішньої політики Юстина II (565–578), що вплинула на подальший розвиток аваро-римських відносин та баланс сил на Дунайському кордоні Імперії. Тема залишається актуальною через брак спеціальних розробок, присвячених саме цій місії, попри її значення для історії аварської експансії.

Метою дослідження є реконструкція ходу, змісту та наслідків посольства аварів до імператора Юстина II у листопаді – грудні 565 р., а також визначення його місця в контексті дипломатії аварів та Імперії другої половини VI – початку VII ст.

Методи. Дослідження базується на аналізі нарративних джерел епохи, насамперед фрагментів «Історії» Менандра та «Церковної історії» Іоанна Ефеського. Додатково залучено свідчення Коріппа Африкана Граматака, Павла Диякона, Феофана Сповідника, та преамбулу новели № 148 Юстина II. Застосовано методи джерелознавчого аналізу, порівняльного зіставлення свідчень різних авторів, а також історичної реконструкції подій з урахуванням та політичного контексту епохи.

Результати. Встановлено, що посольство прибуло до Константинополя через кілька днів після смерті Юстиніана I (14 листопада 565 р.), ймовірно наприкінці листопада – на початку грудня. Аварські посланці вимагали продовження субсидій та територіальних поступок, апелюючи до договору 557–558 рр. та завуальовано погрожуючи імператору. Юстин відмовив у субсидіях і подарунках, звинувативши аварів у порушенні попередніх зобов'язань та демонструючи нову політику відмови від систематичних виплат варварам. Посли були відправлені без традиційних дарів, що стало остаточно розривом дипломатичних відносин на найближчі роки.

Висновки. Хід та наслідки посольства 565 р. ілюстрували нестабільність дипломатії між аварами та Римською імперією, зумовлену дуалістичним характером політики кочовиків. Відмова Юстина була обґрунтованою з огляду на попередні порушення договору аварами та фінансовий стан Імперії. Ця подія визначила подальший агресивний курс аварів щодо Константинополя, а також виступила одним із факторів війни 568–570 рр. між сторонами. Результати дослідження підтверджують необхідність подальшого вивчення окремих дипломатичних місій як індикаторів ширших змін у зовнішній політиці Константинополя середини-другої половини VI ст.

Ключові слова: Римська імперія, дипломатія, авари, кочовики, Юстин II.

Volodymyr Lahodych, assistant of the Department of Medieval and Byzantine History, Faculty of History, Ivan Franko National University of Lviv, PhD student, Faculty of History Ivan Franko National University of Lviv.

Володимир Лагодич, асистент кафедри історії середніх віків та візантиністики, історичний факультет ЛНУ імені Івана Франка, аспірант IV-го року навчання, історичний факультет ЛНУ імені Івана Франка.

ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0002-0677-4408>

Received: 18.12.2025

Advance Access Published: February, 2026